

Обставини справи

У 2011 році голова органу місцевої виконавчої влади міста Баку (виконавчий орган) видав розпорядження, за якими заявники мали звільнити свої квартири. На основі цих розпоряджень заявники уклали договори купівлі-продажу із заступником голови виконавчого органу. Декілька років потому вони звернулися до виконавчого органу, оскільки їхні квартири були вилучені для суспільних потреб, а тому вони мали право на додаткову компенсацію за статтею 2.3 Указу Президента № 689 від 26 грудня 2007 року та за статтею 66 Закону про експропріацію землі для суспільних потреб. Виконавчий орган відмовився сплачувати будь-яку додаткову компенсацію. Надалі заявники в національних судах ініціювали окремі провадження проти виконавчого органу; Міністерство фінансів було залучене до провадження як третя особа. В результаті розгляду справ у суді першої інстанції окремі вимоги заявників були задоволені повністю або частково, в той час як інші повністю відхилено. Ці рішення були оскаржені до Верховного суду, який ухвалив рішення не на користь заявників.

У своїй скарзі до Суду заявники скаржилися на незаконне втручання у їхнє право власності у зв'язку з відмовою національних судів присудити їм додаткові надбавки (виплати) до компенсації, на які вони мали право за національним законодавством.

Оцінка Суду

Застосовність

Додаткова 20-відсоткова компенсація згідно з Указом Президента 2007 року

Стаття 2.3 Указу Президента передбачала право особи, майно якої було вилучене для державних потреб, на додаткову компенсацію. Видається, що компенсація по суті становила фіксовану надбавку в розмірі 20 % від ринкової вартості вилученого майна.

Вимоги заявників про додаткову компенсацію в кінцевому результаті були відхилені Верховним судом на основі того, що їхнє майно не було вилучене для державних потреб. Проте в низці інших справ Верховний суд підтримав рішення судів нижчих інстанцій про задоволення вимог із виплати додаткової компенсації, пред'явлених іншими особами, які проживали в тому ж районі, що і заявники, на яких також поширювалося розпорядження виконавчого органу і вимоги яких про додаткову компенсацію ґрунтувалися на тих самих підставах. У цих останніх справах Верховний суд дійшов висновку, що, незважаючи на недотримання органами влади відповідної процедури експропріації і, зокрема, відсутність розпорядження Кабінету міністрів про експропріацію, відповідне майно було справді вилучене для державних потреб. Також в одному зі своїх рішень Верховний суд послався на наявність схожих справ, у яких вимоги про компенсацію були задоволені. Уряд не

стверджував, що вказаний підхід, який, як видається, визнає наявність законних очікувань у заявників на отримання 20-відсоткової компенсації, яку вони вимагали, був результатом окремої судової помилки або з будь-яких підстав не мав стосунку до справ заявників. Вимога заявників про додаткову компенсацію в розмірі 20 % підтримувалася чітко визначеною усталеною практикою Верховного суду.

Крім того, у справах *Akhverdiyev* та *Khalikova* будинок і квартира (відповідно) заявників були знесені на підставі аналогічних розпоряджень виконавчого органу. Зокрема, у справі *Akhverdiyev* Уряд у Суді чітко вказав, що майно заявників було законно «експропрійовано ... для суспільних потреб» виконавчим органом. З урахуванням того факту, що обставини справи, за яких мало місце відчуження приватного майна як у тих, так і в цих справах, здебільшого були схожими (тобто вилучення та позбавлення права власності були ініційовані розпорядженнями виконавчого органу, а у справі *Khalikova* зрештою було укладено договір купівлі-продажу), позиція Уряду з питання того, чи може відчуження за національним законодавством кваліфікуватися як експропріація для державних або приватних потреб, є непослідовною.

Відмова у присудженні заявникам компенсації не обумовлювалась будь-якими розбіжностями в національній судовій практиці внаслідок різних тлумачень відповідного законодавчого положення національними судами, оскільки не було доведено наявності будь-яких суперечливих тлумачень цього положення закону. Ця відмова обумовлювалась національними судами і, зокрема, висновками Верховного суду в цих конкретних справах, які відрізнялися від висновків у попередніх схожих справах про те, що в ситуації заявників Указ був незастосовним, оскільки така ситуація не була експропріацією для державних потреб.

У світлі наведеного і для цілей цієї скарги позиція заявників стосовно того, що їхні квартири були експропрійовані виконавчим органом для державних потреб, який діяв від імені держави, у зв'язку із чим вони мали право на отримання додаткової компенсації в розмірі 20 %, становила «легітимне очікування», яке було достатньо установлене національним законодавством і підтверджувалося значним обсягом національної судової практики, і давала достатньо підстав для поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Компенсація за «позбавлення» згідно із Законом про експропріацію

На підставі відповідних положень Закону про експропріацію «орган експропріації» був органом, визначеним розпорядженням Кабінету міністрів про експропріацію. У справах заявників такого розпорядження видано не було, і вони були змушені пред'явити свої вимоги до виконавчого органу, який не мав повноважень експропріювати / вилучати приватне майно за своєю ініціативою. Заявники також пред'явили свої вимоги про компенсацію набагато пізніше від встановленого для цього періоду часу. Крім того, незважаючи на наявність значного обсягу національної судової практики, яка разом із

застосовними положеннями національного законодавства була достатньою основою для пред'явлення заявниками своїх вимог на підставі Указу Президента, ситуація щодо вимог про компенсацію згідно із Законом про експропріацію була протилежною. Фактично, лише в трьох порушених іншими особами справах, на які вплинуло розпорядження виконавчого органу, аналогічні вимоги все ж були задоволені.

Зрештою, заявники переконливо не продемонстрували того, що на час пред'явлення своїх вимог вони могли мати «легітимне очікування» в отриманні компенсації за позбавлення майна за Законом про експропріацію.

По суті

Суд мав з'ясувати, чи була відмова у виплаті додаткової 20-відсоткової компенсації втручанням у право заявників на мирне володіння своїм майном. Заяви заявників були зосереджені переважно на непослідовному підході національних судів та ймовірній свавільності їхніх рішень. Тому наявність втручання залежала від того, чи справді національні суди діяли у свавільний спосіб.

Сторони мали різну думку з приводу того, чи може вважатися ситуація із заявниками експропріацією для державних потреб. Як вбачається, Суд дійшов висновку про те, що твердження заявників про експропріацію їхніх квартир для державних потреб принаймні підтверджувалось усталеною практикою Верховного суду. За цих обставин було вкрай важливим те, щоб національні суди, до яких заявники звернулися за захистом, надали чітку та обґрунтовану відповідь на питання, чи мали заявники право на додаткові 20 % компенсації, яку вимагали.

Проте національні суди і, зокрема, Верховний суд, який є найвищим судовим органом, до якого заявники могли звернутись у звичайному порядку, ухвалили різні рішення із протилежними оцінками тієї ж ситуації у справах заявників та справах, ініційованих іншими особами.

Крім цього, незважаючи на прямі посилання заявників на попередні остаточні рішення, якими такі ж вимоги були задоволені, Верховний суд нічого не вказав про них у рішеннях заявників і не надав жодних роз'яснень про те, чому він дійшов іншого висновку у їхніх справах.

ЄСПЛ вже відзначав, що роль верховного суду полягає саме у врегулюванні таких конфліктів / суперечностей і якщо в межах одного вищого судового органу держави формується суперечлива практика, то цей суд сам стає джерелом правової невизначеності, тим самим порушуючи принцип правової визначеності та послаблюючи суспільну довіру до правосуддя. ЄСПЛ також вказав, що в тих випадках, коли явно протилежні рішення порушували право на мирне володіння майном і не було надано жодного обґрунтованого пояснення цій розбіжності, такі втручання не можуть вважатися законними для цілей статті 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки призводять до непослідовної усталеної

практики, яка не має необхідної точності, що допомагало б відповідним особам передбачити наслідки своїх рішень.

У світлі наведеного рішення національних судів і відповідних рішень Верховного суду відмова в задоволенні вимог заявників становила втручання у їхнє право на мирне володіння своїм майном за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Таке втручання не було сумісним із принципом законності і, відповідно, суперечило статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 вересня 2021 року й набуло статусу остаточного 21 грудня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.